

**Attitudes and
Opinions of the
Czech, Slovakian and
Polish Population
Regarding the
Process of
Democratization**

ATITUDINI ȘI OPINII ALE POPULAȚIILOR CEHĂ, SLOVACĂ ȘI POLONEZĂ PRIVIND PROCESUL DE DEMOCRATIZARE ECONOMICĂ

HANS PETER SCHOPPNER

This article gives an overview of the attitudes and opinions of the Czech, Slovakian and Polish population regarding the process of economic democratization and it is based on two poll carried out by EMNID in 1993 and 1994. The surveys focussed both the general and the individual economic situation, the image of the entry into EC, the position towards the german investments and a specific picture of Germany, as well as an overall evaluation of western systems, a view of the political and economic development and the truth in the public institutions.

Introducere

Au trecut de acum câțiva ani de cînd comunismul s-a năruit în Europa de est. Timp de decenii, estul și vestul au fost despartite de diferite ideologii și sisteme economice. Nu numai cortina de fier a fost însă cea care a pastrat distanța între Europa de est și cea de vest: experiențele neplăcute cu Germania în timpul celui de al doilea război mondial au condus și ele la o relație rece și ostilă. Dezastrul economic și nemulțumirea în rîndul populației din Europa de est au constituit motive ale schimbărilor politice și ale noii orientări către vest. Odată cu instaurarea tinerelor democrații în Polonia, Republica Cehă și Republica Slovacă, noi speranțe, noi dorințe, dar și noi temeri au apărut în rîndurile populației. Bunăstarea și reorganizarea economică nu au fost atinse atît de repede pe cît se aștepta. Cum gîndesc oamenii despre vest acum, mai ales despre Germania, și cum consideră ei în prezent situația politică și economică?

În vara anului 1993, EMNID în cooperare cu alte instituții a realizat un sondaj în cele trei țări pentru a obține o imagine de ansamblu privind ultimele evoluții în politica internă și în economie. Au fost analizate atitudinea față de Germania și față de alte țări străine. Din fiecare țară au fost interviuate în jur de 1.000 de persoane. Anul acesta,

EMNID a întreprins o cercetare mai specifică pe același subiect, de această dată numai în Republica Cehă și în Republica Slovacă, o analiză diferențiată (pe antreprenori și restul populației).

Situația economică în general

Comparația între cele trei țări cu privire la situația lor economică a condus la rezultate destul de diferite. Dintre cehi, 11% consideră că situația economică este bună, 67% cred că este nici bună nici proastă, iar 22% cred că este proastă. Fapt ce nu trebuie să surprindă, dacă ne gândim la poziția favorabilă pe care Republica Cehă o are în raport cu celelalte țări est europene. Povara datoriei externe este foarte scăzută, rata șomajului este de asemenea foarte scăzută, de 3,5%. Transferul proprietății private este, cel puțin, deja bine avansat: astăzi, 60% din produsul intern brut provine de la întreprinderile particulare.

Slovacii apreciază situația economică din țara lor mult mai rău: numai 1% cred că este bună, 43% o consideră nici bună nici proastă, iar majoritatea de 56% o consideră proastă. Această perspectivă pesimistă este de înțeles dacă luăm în considerație rata șomajului, care este de aproximativ 14,4%.

Perspectiva negativă este și mai evidentă în cazul populației poloneze: 59% au o imagine negativă despre economia țării lor, numai 2% o consideră bună, iar 38% au o părere împărțită. Rata șomajului este aici cea mai mare dintre cele trei națiuni: de 15,7%.

Cea mai optimistă țară în ceea ce privește perspectiva viitoare este Republica Cehă. 27% din populație așteaptă o îmbunătățire a situației până anul viitor, 24% o înrăutățire și aproape o jumătate a populației (49%) crede că nimic nu se va schimba.

Slovacii sunt cei mai pesimiști: numai 15% așteaptă o îmbunătățire, 44% cred

că va fi mai rău și 41% nu se așteaptă la nici o schimbare.

Aproape la fel de pesimiști ca și slovacii sunt și polonezii: 35% se așteaptă la o situație mai proastă, 37% - nici o schimbare și 18% prevăd o îmbunătățire. Chiar dacă experții apreciază o creștere economică de aproximativ 4%, populația pare să ignore acest proces.

În ceea ce privește cel de-al doilea sondaj efectuat în acest an (1994) în Republica Cehă și Republica Slovacă, este interesant de observat că întreprinzătorii privesc situația economică ca fiind mult mai bună decât o vede populația. Aproximativ 70% dintre întreprinzători au o percepție pozitivă, în vreme ce o jumătate din populație consideră situația ca fiind "proastă" (la slovaci) sau "jumătate - jumătate" (la cehi).

Rezumând toate aceste opțiuni, ar trebui subliniată încă o dată atitudinea pozitivă a cehilor. Economia lor, destul de bogată în comparație cu țările vecine, se bazează pe un puternic transfer către proprietatea privată, ca și pe o nouă orientare către un sector terțiar prosper (ca de exemplu turismul), mai degrabă decât către producția industrială. Experții se așteaptă la o creștere în acest an a economiei de aproximativ 2%. Comerțul exterior cu țările din vest este deja puternic, Germania putând fi considerată cea mai importantă parteneră a Cehiei: 30% din comerțul exterior este întreținut cu Germania și 60% cu toate celelalte state din Uniunea Europeană. Aceste relații aduc suficiente rezerve de valută convertibilă - dar vechii parteneri din est sunt în mare parte neglijați: comerțul cu Polonia este de exemplu de numai 6%.

Situația economică individuală

O privire asupra estimării situației economice individuale ne dezvăluie o atitudine intrucîtva mai favorabilă în cele trei

țări: 20 % dintre cehi o caracterizează ca bună, 60% - nici bună, nici proastă, iar 20% ca proastă.

Slovacii găsesc că situația lor individuală este la fel de critică ca și cea generală: numai 6% o consideră bună, 36% o caracterizează ca proastă, iar 58% au păreri împărțite.

Dintre polonezi, 11% consideră că au o situație bună, 50% estimează această situație ca fiind nici bună nici proastă și 38% sunt nesatisfăcuți. Chiar dacă aceste rezultate par încurajatoare, nu trebuie să uităm numărul de persoane nemulțumite (aproximativ o treime).

Intrarea în Comunitatea Europeană

Majoritatea cetățenilor doresc ca țara lor să intre cât mai curând în Comunitatea Europeană: 60% din cehi, 69% din slovaci și 55% din polonezi. Aproximativ o treime doresc să se mai aștepte câțiva ani înainte de intrarea în CE, și anume: 32% din cehi, 25% din slovaci și 29% din polonezi. Împotriva intrării s-au pronunțat numai 8% din cehi și câte 6% atât din polonezi cât și din slovaci. Întreprinzătorii cehi consideră intrarea în CE ca fiind chiar unul din cele mai importante obiective politice.

Întrebați despre avantajele și dezavantajele unei posibile aderări a țării lor, cetățenii au dat răspunsuri foarte diferite. Numai polonezii sunt oarecum optimiști în privința aderării: 53% așteaptă avantaje reale, un sfert consideră că balanța între avantaje și dezavantaje se echilibrează și 9% sunt convinși că aderarea este nefavorabilă. Majoritatea, atât a cehilor cât și a slovacilor cred într-un echilibru între avantaje și dezavantaje (59% din cehi și 51% din slovaci), 31% din cehi și 42% din slovaci speră în unele avantaje și o minoritate de 11% în Republica Cehă și 8% în Republica Slovacă consideră că aderarea va fi

nefavorabilă.

Ceea ce trebuie subliniat este că deși o treime din cetățenii celor trei țări nu sunt siguri în privința efectelor pozitive ce ar fi de așteptat de la aderarea la Comunitatea Europeană, majoritatea votează totuși pentru aderare. Managerii cehi sunt optimiști și speră să intre în CE în următorii 5-10 ani, în vreme ce întreprinzătorii slovaci, ca și populațiile celor două națiuni ezită între perioada aceasta și una mai îndelungată.

Cu toate acestea, majoritatea întreprinzătorilor nu ar fi de acord cu o cooperare cu întreprinzători străini (66% din cehi și 54% din slovaci).

De altfel, majoritatea celor intervievați sunt convinși că își pot rezolva singuri problemele, fără nici un ajutor din țările vestice. Acest fapt dovedește o mare încredere de sine în toate cele trei țări: încredere ce trebuie respectată ca atare.

O regulă ar putea fi desprinsă din atitudinea lor: cu cât situația generală a uneia dintre aceste națiuni este mai bună, cu cât dorința de independență este mai mare, cu atât vocile critice împotriva noii linii politice sunt mai slabe.

Premierul ceh Vaclav Klaus este chiar convins că țara sa este deja mai bine pregătită să intre în Uniune decât unele dintre țările membre. Vechii săi parteneri se tem însă acum de o Republică Cehă puternică care va lua singură calea vestului. Uniunea Europeană va trebui să fie prudentă în deciziile sale, căci o intrare timpurie a Republicii Cehe ar putea constitui un bun exemplu pentru întreaga Europă de est, dar în același timp ar putea arunca o prăpastie între țările fostului bloc estic. Cea mai importantă opțiune pare a fi sprijinirea țărilor celor mai slab dezvoltate pentru a atinge un nivel adecvat, astfel încât situația politică să rămână stabilă.

Investițiile germane în Polonia și în republicile Cehă și Slovacă

Este interesant de observat că deși majoritatea cetățenilor dorește intrarea în Comunitatea Europeană, în cadrul căreia Germania este considerată a deține o poziție de leader (78% dintre cehi, 70% dintre slovaci și 66% dintre polonezi sunt convinși de puterea de dominație a Germaniei), ei nu doresc să vadă întreprinderi germane investind în țările lor: 47% dintre polonezi și 42% dintre cehi se opun investițiilor germane, 28% ar fi de acord cu acestea. Slovaci sunt singurii care ar dori (52%) ca Germania să investească în țara lor.

În cel de-al doilea sondaj, efectuat anul acesta, managerii și populația Cehiei și Slovaciei au fost chestionați cu privire la investițiile străine în general. De data aceasta părerea generală este mult mai favorabilă decât în cazul, special, al Germaniei. Managerii mai ales sunt mulțumiți de investițiile străine (peste 50%), și își doresc chiar o sporire a acestora. Numai populația cehă se teme (52%) de o infiltrație străină, ceea ce în acest moment ar putea fi interpretat ca efectul unei bune dezvoltări economice.

Refuzul investițiilor germane în Polonia și în Republica Cehă ar trebui să ne dea de gândit asupra motivelor ce l-au determinat, și care sunt mai mult psihologice decât economice. Să aruncăm așadar o privire la...

Imaginea Germaniei

Este interesant în acest context că marea majoritate nu are încredere în Germania. Experiența celui de-al doilea război mondial determină o atitudine ostilă față de Germania, mai ales din partea persoanelor vîrstnice. Reunificarea, orientarea către radicalismul aripii drepte și rasism sunt

considerate un pericol pentru pacea în Europa. Numai slovaci sunt mai puțin sceptici în privința Germaniei. Majoritatea celor intervievați nu cred că germanii sunt simpatizați în țara lor, dar nici că ei înșiși ar fi simpatizați de către populația germană. Nu este însă mai puțin adevărat că sunt cu toții interesați în cultura germană: majoritatea vor să învețe limba germană sau să-și petreacă vacanța în Germania. Iar acest lucru trebuie privit ca o șansă de a ne îmbunătăți reputația în vest - o sarcină politică deloc de neglijat. Înainte de a ne gândi la economie și investiții, trebuie să pregătim terenul cu încredere.

Aprecierea "valorilor vestului" și a sistemelor din vest

Oamenii politici din vest au o imagine mult mai bună decât liderii din fostele țări comuniste. Kohl, Mitterrand și Clinton sunt mult mai apreciați decât, de exemplu, Elțan. În ceea ce privește "sistemele din vest", atitudinea este în general pozitivă, dar oamenii sunt conștienți și de dezavantaje. Deși sunt destul de încântați de mai bunele posibilități de consum, vechile prejudecăți în privința sistemelor capitaliste nu au dispărut complet la nivelul populației. Între 40 și 49% dintre cehi și slovaci cred că managerii îi exploatează pe muncitori într-o economie liberă de piață. Cheia succesului în sistemele capitaliste este văzută ca fiind istețimea și nu asiduitatea (astfel gîndesc 68% dintre cehi și 61% dintre slovaci), în vreme ce managerii sunt convinși că tocmai asiduitatea este cheia succesului. Este o altă diferență între întreprinzători și populație în a se pronunța dacă întreprinderile sau întreaga populație (incluzînd și clasele cele mai de jos) profită de economia liberă de piață. Managerii consideră în majoritate că ambele părți au de cîștigat, populația crede că numai întreprinderile și investitorii străini profită de noile

circumstanțe. "Oamenii de rând" sunt considerați ca perdanți. Prejudițiile trebuie privite în același context cu...

Nivelul de satisfacție

Majoritatea (de la 76 la 93%) își exprimă nemulțumirea în legătură cu nivelul mult scăzut al protecției sociale, de grija pentru sănătate și de rata crimei în prezent, în raport cu perioada anterioară. În Polonia, Republica Cehă și Republica Slovacă, populațiile sunt extrem de nemulțumite de prețurile și de lupta împotriva crimei. În aceste domenii, între 84 și 96% dintre persoanele intervievate au răspuns "nemulțumit". Cehii însă ar putea fi cei mai mulțumiți: rata inflației la ei, de aproximativ 9%, este cea mai scăzută dintre toate cele trei țări.

Un nivel de satisfacție destul de ridicat apare în privința condițiilor de locuire și muncă, ca și în ceea ce privește posibilitatea de a lucra în străinătate (de la 43 la 87%). În comparație cu celelalte țări, slovacii sunt cei mai mulțumiți.

Între nemulțumirea exprimată și prejudecățile împotriva sistemelor din vest există o legătură. Vechile prejudecăți, la care se adaugă nemulțumirea actuală, trebuie privite cu multă seriozitate căci ar putea constitui o amenințare pentru procesul de democratizare.

Dezvoltarea politică și economică

Imaginea dezvoltării politice și economice este alarmantă. 52% dintre polonezi și 65% dintre slovaci cred că țara lor se află pe drumul greșit. Majoritatea cehilor (65%) cred că țara lor este pe calea cea bună. Așa cum am arătat deja, faptul de a fi de acord cu noul curs al lucrurilor este în directă

legătură cu un succes sau cu o nerealizare.

Comparând situația pe care o aveau în timpul comunismului cu actuala situație, majoritatea consideră că în vechiul sistem aveau o situație mai bună: cred astfel 52% dintre polonezi și 70% dintre slovaci. O dată în plus, cehii fac figură mai bună: 67% consideră că actuala situație este mai bună decât în vremurile de dinainte.

Raportat la ritmul reformei, cehii, atât managerii cât și populația, îl găsesc adecvat (64 respectiv 55%), în timp ce slovacii îl consideră prea lent (69% dintre manageri și 49% în rândurile populației). O mare majoritate, între 71 și 76%, doresc ca reforma să continue, dar într-un mod mult mai adaptat la social.

În sfârșit, ar mai trebui subliniat că majoritatea cehilor și slovacilor sunt de părere că divizarea națiunii a fost o decizie greșită (de la 66 la 58%). Ultimul sondaj realizat de EMNID scoate la lumină alte rezultate. Se pare că populația este mult mai mulțumită acum, în urma divizării țării. Numai 40% dintre cehi, dar 49% dintre slovaci o consideră o decizie greșită. Imaginea sceptică pe care o au slovacii este de înțeles: în această separare, ei sunt cei care au pierdut. În vreme ce cehii pot fi fericiți să aibă o economie prosperă, situația actuală a slovacilor este mai proastă decât înainte.

Increderea în instituțiile publice

Polonezii sunt cu precădere cei care nu au prea multă încredere în guvern, în partide sau în parlament. Pe o scară de la 1 (neîncredere) la 10 (multă încredere), guvernul deține poziția 4, partidele numai 3 și parlamentul numai 2,8. Cehii și slovacii sunt mai puțin sceptici în privința instituțiilor politice. Aproximativ 60-70% au încredere în guvern.

Singura instituție care se bucură de încredere în toate cele trei țări este armata.

Peste 50% dintre persoanele interviuate din cele trei țări au încredere în armata lor. Mai mult decât oricare altă instituție publică, armata și-a câștigat cel mai înalt nivel de încredere.

Jumătate dintre cehi cred că influența politică pe care o are în prezent populația este prea redusă, iar 46% dintre slovaci doresc ca partidul comunist să aibă o mai mare influență.

Concluzie

Rezumând diferitele opinii exprimate în legătură cu procesul de democratizare în Europa de est, trebuie să subliniem că noua situație nu este privită nici

cu un entuziasm naiv, nici ca fiind negativă. Procesul democratic este în general dorit, dar trebuie de asemenea observat că există o diferență între acceptarea formală, datorată unor mai bune condiții de viață, și acordul psihologic. Vechile prejudecăți de ordin ideologic și vechile temeri trebuie învinse, iar acest proces lent poate fi inițiat numai de țările din vest. De angajarea lor depinde ca procesul democratic să aibă sau nu succes. Germania mai ales trebuie să câștige încrederea acestor națiuni înainte de a se gândi la relații de cooperare economică, ce vor fi larg acceptate la nivelul populației. Ea trebuie să fie conștientă de responsabilitatea pe care o are. Cel de-al doilea război mondial este încă prezent în memoria popoarelor din Europa de est.